

חובתו המצפונית של אדם הגון

מאת מוטי לרנר

בימים אלה אנחנו מציינים חמישים שנה לכיבוש. לצער רבים מאיתנו לא קיימת היום בישראל הנהגה פוליטית המסוגלת לקדם מהלך מדיני שיביא לסיומו של הכיבוש, שכבר שילמנו עבורו, אנחנו ובעיקר הפלסטינים, דמים רבים תרתי משמע. לאור היעדרה של מנהיגות כזאת בתוכנו, פשטו ייאוש וחוסר אונים בחלקים ניכרים של הציבור הישראלי, שרואים עדיין בסיום הכיבוש תנאי הכרחי להמשך קיומה של מדינת ישראל. מאחר שמנהיגות כזאת גם איננה נראית באופק, ואין בתוכנו ארגונים ומוסדות שיכולים להצמיח אותה, נשאלת השאלה מה יכול אדם הגון לעשות כדי להביא לקץ הכיבוש?

אדם הגון חייב להשתחרר מתלותו בארגונים הפוליטיים, ולהכיר בחובתו האישית לפעול על פי מצפונו בתחומי השפעתו, הן במישור הפרטי והן במישור הציבורי. דרכים אחדות במישור הפרטי כבר נדונו בשיח הציבורי: אדם הגון צריך לשאול את עצמו בכל פעם שהוא רוכש מוצר כלשהו, האם המוצר מיוצר בשטחים הכבושים, ואם כן, עליו להוסיף ולשאול אם רכישת המוצר הזה איננה תורמת להמשך הכיבוש. ובכל פעם שנשאלת השאלה חייב אותו אדם הגון להשיב עליה בכנות ולפעול על פי תשובתו. אדם הגון צריך לשאול את עצמו האם ביקור בהתנחלות הוא מעשה ראוי, ואם אין ביקור כזה מתפרש בעיני המתנחלים כהסכמה להתנחלותם. עליו לשאול את עצמו אם להסכים או לסרב לכך שילדיו ישתתפו בטיולי בתי ספר אל ההתנחלויות. עליו להיאבק על זכותו לגדל את ילדיו על פי מצפונו. ואכן, כן, אדם הגון צריך ליזום דיונים משפחתיים ערכיים במהותו של הכיבוש ובמהותן של ההתנחלויות.

דרך נוספת שלא נדונה בגלוי בשיח הציבורי היא בחינת מערכת יחסיו האישיים של האדם ההגון עם מתנחלים. אני מודע כמובן לעובדה שבמשפחות רבות של בני אדם הגונים ישנם מתנחלים, ואינני מציע לנתק את הקשרים המשפחתיים עימם. אף על פי כן, אני חושב שמתנחלים אלה צריכים לדעת את עמדותיהם של קרוביהם ההגונים, כלפי מעשה ההתנחלות שלהם. המתנחלים חייבים לדעת שבעיניו של אדם הגון, כל מתנחל עובר על החוק הבינלאומי האוסר העברת אוכלוסין על ידי כוח כובש לשטחי הכיבוש, ולכן על פי החוק הבינלאומי כל מתנחל הוא עבריין. העובדה שממשלת ישראל איננה מכירה במעשה ההתנחלות כעבירה, איננה צריכה לטיח את עיניו של האדם ההגון. אסור לו להניח לממשלה לקבוע את ערכיו המוסריים. ולכן, חובתו של כל אדם הגון היא להזכיר לכל מתנחל, גם אם הוא קרוב משפחתו, שההתנחלות היא עבירה, והמתנחל הוא עבריין. במעגל ההשפעה החיצוני של האדם ההגון, עליו לפעול על פי מצפונו במקום עבודתו באמצעות הכלים המקצועיים העומדים לרשותו. למשל, בבואו לעשות עסקה, צריך אדם הגון לשאול את עצמו אם שותפו לעסקה הוא מתנחל, ואם אכן הוא מתנחל, על האדם ההגון לשאול את עצמו אם אין העסקה שהוא עומד לבצע משרתת את המשך הכיבוש, ואם התשובה חיובית עליו לשקול את ביצוע העסקה. גם עסקים הפועלים בשטחים הכבושים חייבים לדעת שיש מחיר עסקי לפעילותם בשטח כבוש. וכבר היו תקדימים לכך שעסקים אשר פעלו מחוץ לקו הירוק העתיקו את פעילותם אל תוך הקו הירוק.

אני מודע לקושי הניצב בפני האדם ההגון לפעול על פי מצפונו במערכת שאיננה מכירה בזכותו לפעול כך. גם אני, כמרצה במכללה, מתקשה מאד לסרב ללמד תלמידים שהם מתנחלים. עם זאת, עמדתי כלפיהם ברורה. אם תלמידים אלה החליטו, כאנשים בוגרים, להיות מתנחלים, הם עוברים על החוק הבינלאומי ובעיני הם עבריינים. יש להדגיש – אין לי טענה נגד תלמידים בעלי דעות פוליטיות הנוגדות את שלי. הם מתקבלים בשיעוריי

בברכה. יש לי טענה נגד תלמידים שעוברים במעשיהם עבירות ממשיות – גם אם המדינה איננה מכירה בכך שמעשיהם הינם עבירות, ולכן דינם של תלמידים אלה בעיני הוא כדינם של עבריינים לכל דבר.

אינני מתעלם מן העוינות שתיווצר בחברה הישראלית כלפי אדם הגון הפועל על פי מצפוננו. אני מודע גם למחיר שבני אדם הגונים – כמו סרבני הגיוס למשל – משלמים על דבקותם במצפונם. אף על פי כן, העובדה שאין אצלנו מנהיגות פוליטית המקדמת את קץ הכיבוש, מחייבת כל אדם הגון לפעול על פי מצפוננו בכל האמצעים העומדים לרשותו. אדם הגון איננו יכול להתיר למדינה לקבוע את סדרי העדיפות המצפוניים שלו, משום שברגע שכך יעשה, יישאר חסר מצפון. אני רוצה להאמין שאם בעלי המצפון בינינו – ויש רבים כאלה – יפעלו פי מצפונם, תחוש חברת המתנחלים שמעשה ההתנחלות איננו מקובל על רוב החברה הישראלית, וכי רבים בה מוקיעים את המתנחלים ומוכנים אף להקיא אותם מתוכה. אם כך יקרה, ייאלצו המתנחלים לשלם מחיר אישי, חברתי וכלכלי כבד, שיכפה עליהם לשקול שוב את עמדותיהם המוסריות והפוליטיות.

בהיעדר תנועה פוליטית בעלת יכולת השפעה המקדמת את קץ הכיבוש, יוזמה כזאת הכרחית. יתרונה הגדול הוא בכך שהיא איננה נזקקת למפלגות ולמנהיגים, והיא איננה תלויה בתוצאות הבחירות לכנסת. היא תלויה אך ורק באומץ ליבם של בני אדם הגונים לפעול על פי מצפונם.